

Viatge a Eslovènia i Zagreb, paisatges i memòria

Primer de tot, és una sort haver compartit aquest itinerari amb la gent de la Federació de pensionistes de CCOO de Catalunya. Diu molt d'un sindicat el fet d'organitzar un viatge (gens fàcil logísticament, amb gairebé cent persones), i no limitar-se a contemplar els centres turístics i els paisatges. El recull preparat per l'equip encapçalat per l'Estrella (de nou el nostre agraïment) és una bona carta de presentació d'aquest territori i també de la seva història més recent. Cap conte de fades.

Ens ha encantat Eslovènia. Maribor (amb el seus vins blancs), Ljubljana (cultura, ciutat compromesa amb l'ecologisme i la mobilitat amable), ambdues amb el seu inconfusible passat austrohongarès, Bled, Ptuj, les increïbles coves naturals de Postojna i les històries del castell de Predjama. Ens hem banyat a la Costa de l'Ístria (els més agosarats i agosarades) a la ciutat de Piram (sabor italià), i hem conegut els cavalls lipizzians (resultat de l'encreuament del cavall tord càrstic amb cavalls àrabs i espanyols). A Croàcia (un paisatge ben diferent, fronteres i monedes pròpies) hem visitat Zagreb (casc antic, i petjada imperial, també austrohongaresa, la perversió de la seva memòria més recent: catolicisme i nacionalisme ètnic) i el Parc Nacional de Plitvice, ben passats per aigua. Fred, boscos d'incipient color daurat i llacs esglaonats de colors turquesa (acompanyats de centenars o milers de persones jubilades de França, Itàlia..., i altres països asiàtics). Durant el trajecte fins al Parc hem vist els impactes físics de la guerra dels noranta a les cases arreglades a les ribes de la seva tortuosa carretera fins ben a prop de la frontera amb Bòsnia.

Memòria i ressorgiments de nacionalismes identitaris. S'han activat els records del meu viatge a l'antiga Iugoslàvia, era l'any 1975. Han passat 43 anys. Vaig conèixer Belgrad, Zagreb, Jasenovac i la costa de l'Adriàtic, també nois i noies serbis, croats, montenegrins, eslovens..., que m'explicaven la existència de la República Federal de Iugoslàvia (reconeixement de les repúbliques i nacionalitats) i l'anomenat "socialisme autogestionari". (Ho explico en l'article *A contracorrent* publicat a Treball, el maig de 1999). Havien passat 20 anys del final de la II Guerra Mundial, i Tito (croata) que va organitzar i dirigir un moviment de partisans multiètnic i va derrotar l'exèrcit nazi ocupant, jugava un paper preminent en el Moviment de Països No Alineats, entre els dos blocs mundials. Res feia pensar que vint anys més tard, tot hauria saltat pels aires. L'esgotament del sistema, la desaparició de Tito, la corrupció i la caiguda del mur de Berlín (1989), van propiciar, amb el suport de l'OTAN (que va acabar bombardejant Belgrad i territori serbi), Alemanya i el Vaticà, els discursos nacionalistes i les guerres fraticides. Calia eliminar un Estat multiètnic als Balcans i també, les conquestes socials. S'obrien les portes de les llibertats democràtiques i s'inaugurava l'etapa del capitalisme modern, dit liberalisme (sense regles i sense sindicats), les privatitzacions (les empreses més rendibles, com ens recordaven aquests dies) i les inversions del capital estranger. De nou Alemanya ocupant influència i espai, i ara també Xina, nous propietaris, sobirania limitada.

Tres apunts inquietants. Primer. **La força del discurs (nosaltres sols) i la reiteració de tòpics** sobre croates, bosnis, serbis i romanesos (fins i tot de bon rotllo que hem escoltat aquests dies). S'enforteix el discurs d'Estat associat a una religió i a una ètnia majoritària, particularment a Croàcia, poc o nul

mestissatge (entre els balcànics) i nul·la presència de “refugiats”. Els altres són ganduls, lladres o terroristes, “per això no volem immigrants”, ens deien, de manera innocent i fins i tot simpàtica. Afegint: “som un país pobre que no pot acollir”. He recordat Grècia, més al sud, acollint milers i milers de refugiats.

Hi ha un llibre que recomano especialment, *1941, el Año que retorna* de Slavko Goldstein, un jueu croata, que ha escrit sobre les atrocitats de Croàcia i Bòsnia durant la dècada dels noranta. Aquest autor recordava com anaven creixent les tensions als anys vuitanta (i els discursos incendiàries) quan va desaparèixer Tito: “la culpa es de los serbios por oprimirnos, de los eslovenos por explotarnos, de los bosnios por exprimirnos, de los macedonios y montenegrinos por arrastrarnos con ellos”, deien els croats. “La culpa es de los croatas y eslovenos por llevarse todo lo nuestro y entregárselo a los albaneses”, deien els serbis. Milosevic a Belgrad i Franco Tudjman a Zagreb van atiar el foc dels pitjors instints victimistes i nacionalistes, els resultats ja els coneixem. O potser no tant. Clara Usón al seu premiat llibre *La hija del Este*, recull algunes reflexions que no caldria ignorar: “El nacionalisme és un pensament màgic. Una gran paranoia que reivindica un fals passat i promet un futur esplendorós.”

Segona reflexió. **Volen borrar la memòria partisana.** Versió oficial que hem escoltat: “forces ocupants, alemanyes i italianes”, per evitar referir-se a l'ocupació hitleriana i els feixistes italians. Oblidant que els primers en patir el nazisme i el feixisme van ser els dissidents i opositors alemanys i italians. És a dir la gent alemanya i italiana. Una manera de banalitzar o suavitzar el suport d'una important part de la població d'Eslovènia (Hitler va visitar Maribor l'any 1941, i va ser aclamat pels carrers) i de Croàcia al III Reich i les forces d'ocupació de Mussolini. Els monuments i la memòria partisana incomoda, i cal reduir a la mínima expressió els seus símbols (fins i tot prohibint-los). Substituint-los per altres referents. El Vaticà (que va ser el primer Estat en reconèixer la independència d'Eslovènia) a través del papa Joan Pau II, va aportar molts recursos (ho hem vist aquests dies a moltes esglésies i catedrals) per consolidar el paper de l'Església catòlica a Eslovènia i Croàcia, fins i tot beatificant a criminals de guerra nazis dels anys 40. El nivell de perversió arriba a nivells extrems a Croàcia.

Tercera. **Perversió de la memòria.** Temps de *fake news* a l'engròs (Joan Pau II i el Vaticà uns experimentats molt avançats a través de la història). Durant la visita guiada a la catedral de Zagreb em va indignar la versió que s'explica a milers i milers de persones que van de turisme a Croàcia. La primera, és que Tito i els partisans van derrotar l'estat feixista d'Ante Pavelic amb l'ajut dels soldats soviètics i de Stalin. Una gran falsedat. Tal com recorda Slavko Goldstein, editor y President de la comunitat jueva de Zagreb “La insurrección de 1941 en el territorio de Yugoslavia fue un acto heroico que no tuvo igual en la Europa en guerra bajo la dominación del Tercer Reich.” Els partisans van alliberar el país del nazis, sense intervenció de tropes soviètiques o aliades. La segona encara és més punyent, abans d'entrar a la catedral em va sorprendre veure la figura del cardenal Stepinac, reivindicat com un defensor dels drets humans. La meua indignació va ser apoteòsica en veure que el tenen davant de l'altar y és presentat com un màrtir del comunisme. Permeteu-me una breu semblança d'aquest personatge (que també podeu veure en diferents documentals de televisions de tot el món: Jasenovac Pavilec Stepinac. Croatia Ustasha Hitler Catholic. Jasenovac, Auschwitz of de Balkans).

Uns antecedents imprescindibles: Ante Pavelic, nacionalista croat, creador de l'Estat feixista independent de Croàcia, va anunciar l'any 1941. "Habrà derramamiento de sangre. Un tercio del pueblo serbio debe convertirse al catolicismo, un tercio debe abandonar el país y un tercio debe morir." El arquebisbe de Zagreb estava encantat amb el miracle de conversió al catolicisme de 250.000 serbis. Què va passar amb la resta, fins a 1.500.000 serbis que vivien a Croàcia? Una part va fugir i altre va anar a parar al camp de Jasenovac. L'únic camp de concentració i d'extermini regentat per capellans catòlics. Més de 800.000 persones van ser massacrades entre 1941 i 1945. (Veieu el llibre *Valor* de Clara Usón, o *Kaputt* de Curzio Malaparte). Stepinac deia que Hitler era un enviat de Deu. L'arquebisbe de Zagreb, va ser condemnat després de la guerra a cadena perpètua per les seves atrocitats. Però per les pressions del Vaticà l'any 1951 va passar a la situació d'arrest domiciliari, el Papa Pius XII el va nomenar Cardenal. Joan Pau II el va beatificar l'any 1998. I la actual presidenta Kolinda Grabar, que va guanyar popularitat durant els darrers campionats del món de futbol amb als jugadors de la selecció de Croàcia, també és una ferma defensora del criminal Stepinac. Ara la gent que va a la catedral s'empassa aquesta versió cínica de "màrtir dels drets humans i víctima del comunisme". Quan vam preguntar a la guia que va passar amb la comunitat jueva va dir: "van haver de marxar", doncs no, van ser perseguits i conduïts als camps d'extermini. 4.800 jueus de Zagreb, no van tornar mai. Ara, pràcticament no en queden. Jasenovac ni tan sols apareix als mapes de Croàcia. Us imagineu que fan desaparèixer dels mapes d'Europa: Mauthausen, Auschwitz, Treblinka o Ravensbrück? **Jasenovac** és el primer camp d'extermini que vaig visitar a la meua vida, tenia 25 anys. A cent kilòmetres al sud de Zagreb. Efectivament, és l'Auschwitz dels Balcans. He volgut recordar-ho, avui, al dia següent de la tornada d'aquest viatge, per reivindicar la memòria de centenars de milers de persones que van ser cruelment assassinades. Si la memòria s'afebleix el nostre present i el nostre futur és molt incert.

Bufen vents negres i plens d'odi a Europa, la memòria no és un recurs florit ni pot ser un relat instrumental. Però és imprescindible per actuar davant el ressorgiment de nous feixismes i relats supremacistes, intoleràncies i odís (nosaltres primer, la culpa és dels altres, i particularment dels de fora) que amenacen la convivència a tot Europa. Digueu-me antic o friqui però trobo a faltar els temps de la Festa de Treball del PSUC (anys 77, 78, 79, 80...) on tancàvem els tres dies de treball a l'estand d'Eslovènia (els darrers en recollir), fent de Montjuïc i la recta de l'Estadi un espai de festa multicolor, de fraternitat, internacionalisme i solidaritat.

Domènec Martínez, Sociòleg i afiliat a CCOO
24 de setembre 2018

